

BIBLICA

O. STANISŁAW CZYŻ OMI

Chrystologiczne przesłanie Ewangelii Pawłowej. Część II

3. Ewangelia Pawła - Ewangelią krzyża

Wywyższenie dokonuje się w uniżeniu Jezusa. Krzyż umieszcza Paweł w centrum swojego nauczania, co powoduje u pogan szyderstwa, a u chrześcijan niezrozumienie (1 Kor 1, 23; por. też 2, 1-2). Ani Żydzi, ani poganie nie byli w stanie wyobrazić „postaci Mesjasza ukrzyżowanego, Syna Bożego umierającego na krzyżu”. „Mesjasz musiał cierpieć, aby wejść do swej chwały” (Łk 24, 26). Ta „konieczność” krzyża i cierpienia wymyka się wszelkiej logice i rozumowi. Jest jednocześnie najgłębszą odpowiedzią na wszystkie problemy, upadki i tęsknoty człowieka. Jezus jest zaskakującą odpowiedzią Boga, wprost skandaliczną, ale która daje największe szczęście niespokojnym sercom ludzkim. Życie Jezusa jest najbardziej spójne z Jego nauką. To się przejawia w Jego życiu, cierpieniu, śmierci i zmartwychwstaniu¹.

Krzyż umieszczony jest w centrum wiary chrześcijańskiej. Zbawienie i odkupienie zawierają się w nim. Dlatego dla Pawła Ewangelia jest orędziem krzyża. Chłubi się on jedynie krzyżem (Ga 6, 14), głosi Chrystusa ukrzyżowanego (1 Kor 1, 23) i tylko ukrzyżowanego pragnie poznać (1 Kor 2, 2)². Według krótkich tekstów Pawłowych Chrystus bosko-ludzki dokonuje zbawienia zgodnie z odwiecznym planem Ojca. Sam Bóg Zbawca jest czynny w Chrystusie³. Zbawienie dokonuje się przede wszystkim poprzez mękę i śmierć Jezusa na krzyżu.

Chrystus oddaje się męce całkowicie dobrowolnie. Jest ofiarą i zarazem Arcykapłanem (por. Hbr 9, 11-28). Jego krew nas usprawiedliwia (Rz 5, 9) i oczyszcza z grzechu (1 J 1, 7; Ap 7, 14). Co więcej, dochodzi do tego, że Chrystus przyjmuje na siebie nasze grzechy. Ten „który nie znał grzechu”, stał się dla nas „grzechem” (2 Kor 5, 21), „przekleństwem” (Ga 3, 13), by nas usprawiedliwić. On bogaty, stał się ubogim, aby nas swym ubóstwem ubogacił (2 Kor 8, 9). Jako Boży Baranek bierze na siebie grzechy świata (J 1, 29; 1 J 3, 5; por. Iz 53, 4). On po prostu dźwiga nasze grzechy. Chrystus wykupuje człowieka z grzechu (Rz 7; por. J 8, 34; Rz 8, 2) i od „nadchodzącego gniewu” (1 Tes 1, 10). To wyzwolenie zostało dokonane za cenę krwi Chrystusa (1 Kor 6, 20; 7, 23; 1 P 1, 18-19)⁴.

Paweł stara się ukazać jedyne i niepowtarzalne znaczenie śmierci krzyżowej Jezusa. Jezus nie szuka tego, co dla Niego wygodne (por. Rz 15, 3). Taka postawa stoi wyraż-

¹ Ch. Schönborn, *Bóg zesłał Syna swego*, s. 51-52.

² Tamże, s. 279-280.

³ A. Jankowski, *Rozwój chrystologii Nowego Testamentu*, s. 60.

⁴ Ch. Schönborn, *Rozwój chrystologii Nowego Testamentu*, s. 281.

nie w sprzeczności z postępowaniem człowieka, który z natury jest skłonny do życia wygodnego (por. Rz 15, 1)⁵.

Przez swoją śmierć Chrystus przyjął zniewagi ludzkie wyrządzone Bogu. Dzięki temu wydał się i ofiarował ludziom jako wyraz miłości (Rz 9, 37). Paweł mocno podkreśla, że Jezus wydał się „za nas”. Jest to wydarzenie zbawcze o fundamentalnym znaczeniu. Chrystus umarł „za nas”, tzn. dla nas, dla naszego dobra, dla naszego usprawiedliwienia (por. Rz 5, 6nn). Przyjęcie dobrowolne śmierci przez Jezusa dokonało się nie tylko z miłości do ludzi, ale również z miłości do Ojca. Ofiarowanie się dla ludzi jest zarazem ofiarowaniem się Bogu (por. Rz 15, 3). Śmierć Jezusa na krzyżu, Jego ofiarowanie się ludziom i Bogu, i przyjęcie na siebie grzechów ludzkich, jest działaniem samego Boga (Rz 8, 32). Paweł, jak widać, nawiązuje do Sługi Jahwe (por. Ga 3, 13)⁶.

W wyrażeniu „stawszy się za nas przekleństwem” (Ga 3, 13) zauważa się kontekst polemiczny. Chodzi o judeochrześcijańskich zapaleńców, głoszących, że Prawo jest źródłem usprawiedliwienia (por. Ga 2, 16; 3, 2). Odpowiedź Pawła jest jasna. Istnieje tylko jedno źródło przekleństwa, od którego może wyzwolić jedynie Chrystus, a nie Prawo. Co więcej, Paweł ukazuje, że Chrystus poddał się temu Prawu, albowiem w Księdze Powtórzonego Prawa (21, 23) jest napisane: „Przeklęty każdy, którego powieszono na drzewie krzyża” (Ga 3, 13). Jest tu nawiązanie do hańby śmierci na krzyżu, którą Żydom trudno było zrozumieć. Aby nas odkupić, Chrystus wziął na siebie taką właśnie hańbę, został skazany na śmierć jako bluźnierca, potępiony mocą samego Prawa. Aby nie podejrzewano Chrystusa, że został w ten sposób skazany za własne grzechy, Paweł przytoczy początkowe słowa cytatu z Pwt: „Przeklęty (przez Boga) każdy, którego powieszono na drzewie” (Ga 3, 13)⁷.

Krzyża jednak nie można sprowadzić tylko do symbolu, a nawet wymiaru historycznego. Krzyż jest punktem szczytowym życia Jezusa, „godziną”, dla której żył, wypełnieniem Jego misji życiowej. Krzyż stoi w samym centrum historii zbawienia. Jest owocem Bożej decyzji. Krzyż jest okrutnym narzędziem męki. Całe przepowiadanie Ewangelii jest głoszeniem „Chrystusa ukrzyżowanego” (1 Kor 1, 23). To nasze grzechy Go ukrzyżowały (por. 1 Kor 15; Ga 1, 4). Paweł czuje się współwinien Jezusowego krzyża (Ga 2, 20)⁸.

W swym najgłębszym rdzeniu przepowiadanie Pawła jest zawsze głoszeniem krzyża⁹. Bóg powołał go, aby głosił Ewangelię, i to nie w mądrości słowa, by nie ukryć blasku Chrystusowego krzyża (por. 1 Kor 1, 17). Nauka krzyża jest głupstwem dla tych, co idą na zatracenie a mocą Bożą dla tych, którzy dostępują zbawienia (1 Kor 1, 18). Paweł postanowił nie znać niczego więcej, jak tylko Jezusa i to ukrzyżowanego (1 Kor 2, 2). Dla niego Ewangelią jest Jezus Chrystus, Syn Boży, Pan, ukrzyżowany, który przez niego lub przez innych apostołów jest głoszony (1 Kor 1, 23; 2 Kor 1, 19; 4, 5; Flp 1, 18)¹⁰.

Kościół w Koryncie leżał Pawłowi szczególnie na sercu. Istniało w nim jednak niebezpieczeństwo zatarcia granicy między autentyczną Ewangelią a mądrością czysto

⁵ A. Paciorek, *Paweł Apostoł*, s. 207.

⁶ Tamże, s. 208-210.

⁷ Ch. Schönborn, *Rozwój chrystologii Nowego Testamentu*, s. 301.

⁸ Tamże, s. 329.

⁹ J. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, s. 122.

¹⁰ Tenże, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 32.

ludzka. Paweł stawia kryterium, dzięki któremu można odróżnić prawdziwą Ewangelię od mądrości tego świata. Przedmiotem głoszenia Ewangelii jest krzyż Chrystusa. Zapatrzonym w mądrość ludzką Koryntianom Paweł przeciwstawia „mądrość krzyża” (1 Kor 1, 17)¹¹.

Krzyż – według św. Pawła – jest postrzegany jako przejaw Bożej mądrości, która prowadzi do zbawienia. Krzyż jest ponadto objawieniem mocy Bożej. Głoszenie Ewangelii krzyża dzieli ludzi na dwie grupy: jedni uważają krzyż jako głupotę, idąc na zatracenie, inni, przyjmując orędzie krzyża, dostrzegają w nim moc Bożą i dostępują zbawienia. Krzyża nie da się pojąć ludzkim rozumem. Jest on bowiem mądrością Bożą zakrytą przed oczyma ludzi kierujących się tylko naturalnym poznaniem. Do krzyża nie można stosować żadnych kryteriów filozoficznych i logicznych. Logika krzyża wymyka się spod osądów ludzkich (1 Kor 1, 18nn).

Dla Żydów krzyż stał się zgorszeniem. Najpierw gorszyli się Jezusem ze względu na Jego miłosierne traktowanie grzeszników, a następnie trudno im było zrozumieć Jezusa jako Mesjasza umierającego na drzewie krzyża. Nie oczekiwali takiego Mesjasza poddanego słabościom ludzkim, ale niezwykłego władcę. Sromotnie się zawiedli. Nie potrafili poprawnie odczytać tekstu Izajasza o ubogim Słudze Jahwe. Dla pogan zaś nauka Jezusa i jego dzieło uchodziły za głupotę, ponieważ Jezus, czyniąc się Zbawicielem i Bogiem, pozwolił się zgładzić tak haniebnie. Żydzi czekali na znaki mające potwierdzić prawdę i skuteczność jej głoszenia, drudzy natomiast, zapatrzeni tylko w ludzką mądrość, odrzucili głoszony kerygmat o krzyżu (1 Kor 1, 21nn)¹².

Paweł nie tylko głosił Chrystusa ukrzyżowanego, ale Go również w swoim życiu naśladował. Nie można byłoby zrozumieć jego apostołskiej misji bez cierpień, utrapień i różnorodnych doświadczeń (por. 2 Kor 11, 16-33). Jeśli zachęca chrześcijan, by poszli w jego ślady, to dlatego, że sam starał się usilnie naśladować Chrystusa, na drodze męki: „A wy, przyjmując słowo pośród wielkiego ucisku, z radością Ducha Świętego, staliście się naśladowcami naszymi i Pana, by okazać się w ten sposób wzorem dla wszystkich wierzących w Macedonii i Achai” (1 Tes 1, 6). W ten sposób Ewangelia krzyża stanowi praktyczną lekcję dla wszystkich. Dlatego też Paweł, kiedy wylicza różnego rodzaju utrapienia, podkreśla zawsze pociechę i moc, której sam doznał kontemplując oblicze Jezusa ukrzyżowanego, mając na uwadze również dobro gminy: „Ale gdy znosimy udręki – to dla pociechy i zbawienia waszego; a gdy pocieszani jesteśmy – to dla waszej pociechy, sprawiającej, że z wytrwałością znosicie te same cierpienia, których i my doznajemy” (2 Kor 1, 6). Nieco dalej pisze: „Nosimy nieustannie w ciele naszym Jezusa, aby życie Jezusa objawiło się w naszym ciele” (4, 10). Jeśli krzyż Chrystusa przemożnie działa w jego życiu, to z drugiej strony w cierpieniu doznaje szczególnej mocy, by naśladować Pana. Tę moc stanowi obietnica zmartwychwstania, nowego nie kończącego się życia. Ponieważ wszyscy inni chrześcijanie są postawieni na tej samej drodze, dlatego Paweł może stać się dla nich wzorem. Widzi swoją rolę na kanwie planów Bożych: „Wydaje mi się bowiem, że Bóg nas, apostołów, wyznaczył jako ostatnich, jakby na śmierć skazanych. Staliśmy się bowiem widowiskiem światu, aniołom i ludziom” (1 Kor 4, 9; por. też 2 Kor 11, 16)¹³.

¹¹ G. Rafiński, *Dziesięć*, s. 37.

¹² Por. E. Szymanek, *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu*, Poznań 1990, s. 301-302.

¹³ Tamże, s. 306.

Paweł w cierpieniu, którego niejednokrotnie sam doświadczył, dostrzega działanie mocy Bożej. „Tymczasem ja dla Prawa umarłem przez Prawo, aby żyć dla Boga: razem z Chrystusem zostałem przybity do krzyża” (Ga 2, 19; zob. 1 Kor 1, 18). W 2 Liście do Koryntian 12, 7 mówi o tajemniczym „ościeniu dla ciała, wysłanniku szatana, który go policzkuje”. Prosił trzykrotnie Boga o uwolnienie od tego zła. W objawieniu jednak otrzymał odpowiedź: „Moc bowiem w słabości się doskonali” (2 Kor 12, 8n; por. też 2 Kor 4, 7)¹⁴.

W Liście do Galatów apostoł mocno akcentuje znaczenie krzyża – krzyża Chrystusa bądź też swojego uczestnictwa w krzyżu Chrystusowym. Co więcej, Paweł chlubi się z krzyża Chrystusa, „dzięki któremu świat stał się ukrzyżowany dla niego a on dla świata” (Ga 6, 14). Krzyża Chrystusowego unikają przede wszystkim ci, którzy ubiegają się o względy tego świata i boją się prześladowań (Ga 6, 12). Natomiast on, poprzez sposób swojego życia, stał się naocznym świadkiem Chrystusa ukrzyżowanego¹⁵.

Paweł, ewangelizując Koryntian, postanowił niczego nie znać więcej, jak tylko Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego. „Stanął przed nimi w słabości i w bojaźni, i z wielkim drżeniem” (1 Kor 2, 2-3). Nie wchodzi tutaj w grę jakaś postawa koniunkturalna, ale świadomość mocy Bożej działającej w ludzkiej słabości Chrystusa. Apostoł przekonany jest o tym, że tam, gdzie ludzie przyjmują orędzie krzyża, tam dokonuje się Boski cud. Istnieje ścisła relacja między głoszeniem krzyża i jego głosicielem. Z tekstów przekazanych nam przez Pawła wynika, że był stawiany w różnych sytuacjach, w których musiał się dopiero uczyć postawy upodobniającej go do Chrystusa ukrzyżowanego. Były to doznawane różnego rodzaju cierpienia – prześladowanie, zniechęcenie, rozczarowanie i poczucie bezsilności. Na przykład w chorobie ukazywał oczom słuchaczy obraz Chrystusa cierpiącego. I, być może, dzięki temu, wbrew wszelkim pozorom, odniósł nieoczekiwany sukces w Kościele korynckim. Jego nauczanie w szczególnie sposób znalazło posłuch wśród najniższych warstw społecznych, o czym dowiadujemy się z 1 Kor 1, 26-29: „Przeto przypatrzcie się, bracia, powołaniu waszemu! Niewielu tam mędrców według oceny ludzkiej, niewielu możnych, niewielu szlachetnie urodzonych. Bóg wybrał właśnie to, co głupie w oczach świata, aby zawstydzić mędrców, wybrał to, co niemocne, aby mocnych poniżyć; i to, co nie jest szlachetnie urodzone według świata i wzgardzone, i to, co nie jest, wyróżnił Bóg, by to, co jest, unicestwić, tak by się żadne stworzenie nie chlępiło wobec Boga”. Oznacza to moc krzyża, który jest głupstwem i słabością w oczach ludzkich, pokonuje i obnaża mądrość tego świata¹⁶.

Swoim przeciwnikom zarzuca Paweł zdradę krzyża. Prawdopodobnie ukazywali oni ziemskiego Jezusa jako jaśniejące blaskiem bóstwo, akcentując Jego niezwykle czyny. Dla Pawła zaś krzyż jest nie tylko centrum Ewangelii, ale istnieje nierozzerwalne powiązanie krzyża z jego głosicielem¹⁷. Autentyczni głosiciele Ewangelii muszą odznaczać się umiłowaniem Krzyża Chrystusowego (1 Kor 4, 6-13). Jest pewien rodzaj mądrości, która zamyka serce człowieka na Boga; jest nim mądrość napęczniona pychą¹⁸.

Co więcej, krzyż dla Pawła jest źródłem radości. Pisząc *List do Filipian* z więzienia,

¹⁴ J. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, s. 101.

¹⁵ Tamże, s. 102.

¹⁶ Tamże, s. 122-123.

¹⁷ Tamże, s. 207.

¹⁸ G. Rafiński, *Dziesięć*, s. 41.

cierpiał dla Ewangelii, a z nim cierpieli jego adresaci. A mimo to nie był pozbawiony duchowej radości. Temat radości i zachęta do niej występuje w tym Liście wielokrotnie (zob. 1,4.18.25; 2,2.17.18.28; 3,1; 4,1.4.10; zwłaszcza w 4, 4). Radość płynąca z krzyża jest darem Bożym pochodzącym od samego Ducha Świętego (por. Rz 14, 17, wynikającym ze zjednoczenia z Chrystusem (Flp 3, 1; 4, 4), fundamentem zaś tego daru jest wiara (Flp 1, 25; por. 2 Kor 1, 24)¹⁹.

Wątek radości stanowi dopełnienie Pawłowej „teologii krzyża”. Krzyż nie jest dla niego jakąś smutną rzeczywistością, ale będąc wyrazem miłości ku Chrystusowi, stanowi dla ucznia Chrystusa źródło radości. Uczestnictwo w krzyżu Chrystusa jest dla Pawła w jego działalności apostołskiej wielką chlubą i znakiem autentycznego powołania (zob. 1 Kor 4, 9-13).

Znamię krzyża Chrystusowego przejawia się wyraźnie w życiu osób zjednoczonych z Chrystusem²⁰. Krzyż, który jest wyrazem największego uniżenia Chrystusa, stał się „miejscem”, w którym człowiek spotyka się z Bogiem, odnajdując sens własnego cierpienia²¹.

W hymnie chrystologicznym Paweł daje Filipianom lekcję pokory i wyrzeczenia, kiedy proponuje im, by wzięli przykład z Chrystusa, który dobrowolnie uniżył się poprzez wcielenie²². To upokorzenie pełne miłości nie jest jedną z cnót, ale jest fundamentem wiary chrześcijańskiej. Chrześcijanie powinni mieć taką dyspozycję, jaką miał Chrystus. Chrześcijanin zjednoczony z Chrystusem żyjącym w Kościele wie, że życie historycznego Jezusa uobecnia się w osobie zawsze żyjącego Zbawiciela. Kenoza Chrystusa warunkuje Jego egzystencję ziemską, czyniąc ją podobną do egzystencji wszystkich innych ludzi, zgadzających się na posłuszeństwo, cierpienie i śmierć. Stąd chrześcijanie żyjący w Chrystusie są zaproszeni do naśladowania Go. Polega ono przede wszystkim na postawie wiary, a nie na poleganiu na własnych uczynkach²³.

4. Orędzie o zmartwychwstałym Chrystusie

W NT zawarte jest przekonanie, że Chrystus zmartwychwstały przezwyciężył władzę śmierci. On jest jedynym człowiekiem, w którym uobecnia się zwycięstwo nad śmiercią: „Zwycięstwo pochłonęło śmierć” (1 Kor 15, 54-55)²⁴.

Paweł wykazuje bezdyskusyjność faktu zmartwychwstania, powołując się na tradycję Kościoła (1 Kor 15, 3-11) oraz podkreśla absurdalność kwestionowania tego faktu (1 Kor 15, 12-19). Nic natomiast nie mówi o pustym grobie, ale powołuje się na świadków zmartwychwstania²⁵.

Męka i śmierć Chrystusa – według nauki św. Pawła – nierozdzielnie łączy się z Jego zmartwychwstaniem. Tę nierozdzielność ukazuje Paweł przede wszystkim w kerygmacie

¹⁹ Tamże, s. 54.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże, s. 56.

²² G. d'Outrepoint de, *Jésus dans les Évangiles et les Letres de Saint Paul*, s. 92.

²³ P. Lamarche, *Christ vivat. Essai sur la christologie du Nouveau Testament*, s. 27-29.

²⁴ R. Bazquez, *Zmartwychwstał dla naszego usprawiedliwienia*, „Communio” 5 (1985) nr 2, s. 103.

²⁵ G. Rafiński, *Drogi i bezdroża chrześcijańskiej „gnozy” (Pierwszy List św. Pawła do Koryntian)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych. Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła*, red. J. Frankowski, Warszawa 1997, s. 220-221.

zawartym w 1 Kor 15, 1-10. Tutaj głoszone są zasadnicze cechy jego nauczania: śmierć Chrystusa, złożenie do grobu, zmartwychwstanie, ukazanie się Apostołom a w końcu jemu samu. W tym fragmencie Paweł przypomina Koryntianom o podstawowych prawdach chrześcijaństwa²⁶. Życie śmiertelne Chrystusa, jakie znali apostołowie, jako takie już nie istnieje. Ono zostało wchłonięte w rzeczywistość chwały Chrystusa zmartwychwstałego²⁷. W odniesieniu do Chrystusa Paweł mówi o „ciele duchowym”, które zastępuje „ciało zmysłowe” (1 Kor 15, 44). Ziemskie ciało jest „uduchowione”, ciało zmartwychwstałe jest przeniknięte całkowicie Duchem Świętym. Stąd Apostoł wyciąga wniosek, że nasze ciało zostanie wskrzeszone przez Ducha Świętego (Rz 8, 11). Ojciec wywyższa Syna poprzez zmartwychwstanie do rangi uwielbionego *Kyrios* (Flp 2, 9-11). W ten sposób zasługuje On na uznanie, cześć i chwałę. Paweł, mówiąc, że „Chrystus powstał z martwych dzięki chwale Ojca” (Rz 6, 4), nawiązuje także do roli Ducha Świętego we wskrzeszeniu Jezusa. Już w ST chwała (*kabod*) Boga była ściśle zespolona z działaniem Ducha Świętego (por. Wj 24, 17; 40, 34; Ez 11, 4). Również wyrażenie o „mocy Bożej” wskazuje na Ducha Świętego (2 Kor 13, 4)²⁸.

W wielu tekstach ST, hagiografowie przepowiadają nie tylko mękę i śmierć Jezusa, lecz także Jego zmartwychwstanie. W hymnie Deutero-Izajasza o Słudze cierpiącym czytamy: „Spodobало się Panu zmiążdżyć Go cierpieniem (...). Po udrękach swej duszy ujrzy światło i nim się nasyci” (Iz 53, 10n). Choć w tym tekście nie ma wyraźnej wzmianki o zmartwychwstaniu, to jednak tradycja nowotestamentalna od najwcześniejszych lat, mówiąc o zmartwychwstaniu Jezusa, nawiązuje do tej wypowiedzi²⁹. Św. Piotr w swoim wystąpieniu popaschalnym potwierdza takie przekonanie: „Niech więc cały Izrael wie z niewzruszoną pewnością, że tego Jezusa, którego wyście ukrzyżowali, uczynił Bóg i Panem, i Mesjaszem (Dz 2, 36). Zmartwychwstał jest *Kyriosem*, stąd ma udział w Bożym panowaniu. Został wywyższony „na prawicę Ojca” (Rz 8, 34). Jezus jest też naszym Parakletem u Ojca. „Umarł i powrócił do życia, by zapanować tak nad umarłymi, jak i nad żywymi” (Rz 14, 9)³⁰.

Chrystus jest „pierworodnym spośród umarłych” (Kol 1, 18). Wraz z jego zmartwychwstaniem rozpoczęło się już zmartwychwstanie umarłych. Objawi się ono i rzeczywistnie w pełni dopiero przy paruzji. Paweł, a wraz z nim cały Kościół pierwotny, żywił nadzieję, że doczeka się już na ziemi powtórnego przyjścia Pana. A co się stanie z tymi, co już pomarli? Ci co posnęli i ci, co jeszcze żyją na ziemi, cieszyć się będą zjednoczeniem ze zmartwychwstałym Jezusem przy Jego powtórnym przyjściu (por. 1 Tes 4, 13-17)³¹.

Kiedy Apostoł przebywał w więzieniu, musiał się liczyć z możliwością poniesienia śmierci jeszcze przed ponownym przyjściem Chrystusa. Ale i w takich okolicznościach śmierć jawiła mu się jako godna oczekiwania, gdyż bardzo tęsknił za przebywaniem razem z Chrystusem (Fl 1, 20-24)³².

²⁶ E. Dąbrowski, *Listy do Koryntian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1965, s. 271-272.

²⁷ L. Cerfaux, *Le Christ dans la teologie de Saint Paul*, s. 393.

²⁸ Ch. Schönborn, *Rozwój chrystologii Nowego Testamentu*, s. 350.

²⁹ K. Romaniuk, *Sprawa Jezusa z Nazaretu*, Wrocław 1988, s. 149.

³⁰ Tamże, s. 354-355.

³¹ Tamże, s. 356.

³² Tamże.

Jak słusznie zauważa Ch. Schönborn, jest zdumiewające, że opóźnienie paruzji nie wyrządziło w pierwotnym Kościele większego spustoszenia. W jaki sposób wyjaśnia się to zjawisko? Otóż Chrystus nie tylko był oczekiwany, ale wierzone, że jest już obecny. Chrystus znajduje się w centrum chrześcijańskiej wiary i ufności (por. Mt 28, 20). Nowe życie w Chrystusie jest już udziałem w Jego zmartwychwstaniu (Rz 6, 11; 2 Kor 5, 17; por. też 1 J 3, 2). Skoro bycie chrześcijaninem oznacza „bycie z Chrystusem”, to ojczyzna chrześcijan znajduje się w niebie (Flp 3, 20). Stąd nasze życie jest pielgrzymowaniem (2 Kor 5, 6-8)³³.

Już teraz żyjemy w Chrystusie, kiedy jednak „zniszczy nasz przybytek doczesnego zamieszkania” (2 Kor 5, 1), kiedy odejdziemy od tego życia w ciele (Flp 1, 22n.), będziemy „w domu Pana”. Ale i wtedy nasze życie z Chrystusem jeszcze się nie dopełni. Wszyscy znajdujemy się bowiem w stanie pielgrzymowania, oczekując na wypełnienie. Dopiero kiedy Pan powtórnie przyjdzie, wówczas „przekształci nasze ciało poniżone, na podobne do swego chwalebного ciała, tą potęgą, jaką może On także wszystko, co jest, sobie podporządkować” (Flp 3, 21). Od momentu zmartwychwstania Chrystusa działa moc „tegoż zmartwychwstania” (Flp 3, 10)³⁴. Wraz z ponownym przyjściem Chrystusa i powszechnym zmartwychwstaniem umarłych zacznie ona działać w pełni. W międzyczasie Duch Święty dalej prowadzi Chrystusowe dzieło na świecie i dopełnia wszelkiego uświęcenia (Mszał Rzymski, 4 modlitwa eucharystyczna).

5. Uniwersalizm Ewangelii św. Pawła

Ewangelie Pawłową cechuje uniwersalizm. Paweł ma świadomość, że został powołany do nieograniczonego, uniwersalnego głoszenia Ewangelii. Jest ona w planach Bożych skierowana do wszystkich ludzi. Stanowi to przewyżczenie zakorzenionego od dawna partykularyzmu żydowskiego, według którego Ewangelia miała się tylko odnosić do tegoż narodu. Paweł otrzymał posłannictwo od Jezusa, „aby pozyskać wszystkich pogan dla posłuszeństwa wierze” (Rz 1, 5). Czuje się „dłużnikiem tak Greków, jak i barbarzyńców, tak uczonych, jak i niewykształconych” (Rz 1, 14). Stąd może wyrazić się: „Oto od Jerozolimy i na całym obszarze aż po Illirię dopełniłem (obwieszczenia) Ewangelii Chrystusa” (Rz 15, 19). Zbawienie ma charakter powszechny. Obowiązkiem Apostoła jest niesienie orędzia zbawienia wszystkim ludziom, bez jakichkolwiek ograniczeń. Bóg bowiem „usprawiedliwia każdego, który wierzy w Jezusa” (Rz 3, 29). Paweł poucza: „Jak przestępstwo jednego sprowadziło na wszystkich ludzi wyrok potępiający, tak czyn sprawiedliwy Jednego sprowadza na wszystkich ludzi usprawiedliwienie dające życie. Albowiem jak przez nieposłuszeństwo jednego człowieka wszyscy stali się grzesznikami, tak przez posłuszeństwo Jednego wszyscy staną się sprawiedliwymi” (Rz 5, 18n).

Ewangelizacyjne zamierzenia Pawła mają wymiar dalekosiężny. Jego Ewangelia zaczyna wkraczać w świat rzymskiego imperium rozciągającego się wokół Morza Śródziemnego. Zamierza zanieść Ewangelie nie tylko Rzymianom (Rz 1, 11-15), ale z Rzymu udać się do Hiszpanii, by w ten sposób móc głosić Dobrą Nowinę całemu ówczesnemu światu, który utożsamiał się z krajami śródziemnomorskimi. Rzym miał pełnić funkcję

³³ Tamże, s. 358-359.

³⁴ Tamże, s. 360.

bazy wypadowej. Puszczając wodze wyobraźni – jak się wyraża J. Gnilka - Paweł udałby się jeszcze dalej, do prowincji północnoafrykańskich³⁵. Choć odbył wiele wędrówek pieszych i morskich podróży, głosząc Chrystusa wielu ludziom, to jednak założone przez niego Kościoły w niektórych miastach liczyły tylko po kilkuset członków. Chrześcijanie stanowili znikomą część mieszkańców na przestrzeni całego imperium. Ale Paweł liczył na to, że oni staną się zarysem i dzięki nim imię Chrystusa będzie znane wszystkim. Pisząc do Rzymian, tak się wyraża: „O waszej wierze mówi się w całym świecie” (1, 8). Już w najstarszym swoim *Liście do Tesaloniczan* pisze: „A wy, przyjmując słowo pośród wielkiego ucisku, z radością Ducha Świętego, staliście się naśladowcami naszymi i Pana, by okazać się w ten sposób wzorem dla wszystkich wierzących w Macedonii i Achai. Dzięki wam nauka Pańska stała się głośna nie tylko w Macedonii i Achai, ale wasza wiara w Boga wszędzie dała się poznać, tak że nawet nie trzeba nam o tym mówić” (1 Tes 1, 6-8). Ufając, że słowo Boże będzie działało swoją własną mocą, stwierdza: „Oto od Jerozolimy i na całym obszarze aż po Illirię dopełniłem (obwieszczenia) Ewangelii Chrystusa” (Rz 15, 19)³⁶.

Paweł zakładał centra swojej misyjnej działalności przede wszystkim w głównych miastach prowincji (np. Tesalonia, Korynt, Efez). Nie brakowało w nich różnego autoramentu kupców, podróżników przyjezdnych. Ci, po spotkaniu z nim i po powrocie do domu, rozpowiadali o tym, co słyszeli, a niejednokrotnie przyjmowali Ewangelię i nieśli ją dalej³⁷. Do rozszerzania się Ewangelii w imperium rzymskim waleśnie przyczyniła się komunikatywność dróg i posługiwanie jedynym językiem greckim (*koiné*).

Wkraczając na nowe tereny misyjne, Paweł zazwyczaj pierwsze swoje kroki kierował do synagogi. Nie odnosił jednak wielkich sukcesów wśród samych Żydów. Jego ewangelizacja była znacznie skuteczniejsza wśród tzw. „bojących się Boga”, a więc wśród pogan, którzy przyjęli religię Żydów i słuchali jego kazań w synagogach. To jednak musiało z czasem prowadzić do konfliktów między Kościołem i synagogą. Poza synagogami działalność ewangelizacyjną prowadzi Paweł w domach, które stają się Kościołami domowymi³⁸. Łukasz w Dz, uzupełniając obraz Apostoła z jego Listów, przedstawia go jako apostoła Żydów i pogan (por. Dz 9, 15)³⁹. Już Ananiasz w widzeniu został poinformowany, że Paweł jest przeznaczony, by głosić Ewangelię poganom (Dz 9, 15). Gdy następnie udał się do Jerozolimy i modlił się w świątyni, w zachwyceniu ujrzął Pana, który mu polecił zakończyć przepowiadanie w Jerozolimie i iść do pogan (Dz 22, 17-21)⁴⁰.

Działanie łaski Bożej wśród pogan było tak duże, że Kościół jerozolimski wysłał swojego przedstawiciela w osobie Barnaby do Antiochii (Dz 11, 22). Ten, wraz z Pawłem, przez cały rok przepowiadał w tym mieście Jezusa Chrystusa (Dz 11, 23-26a)⁴¹.

³⁵ J. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, s. 177.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże.

³⁹ W. Rakocy, *Paweł apostoł Żydów i pogan*, Kraków 1997, s. 10. Jak zauważa W. Rakocy, obraz Pawła, jaki wynurza się z Dz, nie świadczy o tym, by jego działalność wśród Żydów była tylko epizodyczna.

⁴⁰ J. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, s. 53. Autor ten uważa, że zgodnie z dosłownym brzmieniem tekstu to w Jerozolimie dopiero ukazuje mu się zmartwychwstały Chrystus i tu go powołuje na misjonarza narodów. Wcześniej natomiast dokonało się jego nawrócenie na chrześcijaństwo.

⁴¹ W. Rakocy, *Paweł apostoł Żydów i pogan*, s. 32.

Początkowo wspólnota antiocheńska składała się z chrześcijan pochodzenia żydowskiego i pogańskiego. Przeważali judeochrześcijanie. Z czasem sytuacja uległa zmianie na korzyść chrześcijan pochodzących z pogaństwa⁴².

Paweł odwiedza głównie ośrodki życia politycznego, kulturalnego i ekonomicznego (np. Salaminę i Pafos – stolicę i siedzibę przedstawiciela Rzymu). Udając się do Antiochii Pizydyjskiej, pokonuje odcinek drogi górskiej wynoszący 160 km, przedzierając się poprzez łańcuch górski Taurusu, którego szczyt wynosi 3000 m wysokości. Zmierza tam, gdzie jeszcze nikt nie głosił Ewangelii⁴³.

Paweł jest przekonany o powszechnym zbawieniu ludzi, którego dokonał Chrystus przez krzyż i zmartwychwstanie. Stąd wyciąga wniosek, że jego obowiązkiem jest nieść orędzie zbawienia wszystkim ludziom⁴⁴. Paweł uważa siebie za apostoła narodów (Rz 11, 13). Inicjatywa zbawienia należy do Boga, Chrystus natomiast jest pośrednikiem między Bogiem a ludźmi: „Albowiem w Chrystusie Bóg jednał z sobą świat, nie poczytując ludziom ich grzechów, nam zaś przekazując słowo jednania” (2 Kor 5, 19). Uważając siebie za sługę słowa, Paweł widzi w sobie wysłannika Boga, który teraz w imię Chrystusa mówi światu: „Pojednajcie się z Bogiem” (2 Kor 5, 20)⁴⁵. Przez przyjście Chrystusa, Bóg stał się w świecie obecny na nowy sposób, ale również i świat otrzymał nowy punkt odniesienia, i cel, ku któremu ma zmierzać. Jest nim Jezus, który jest „Panem wszystkich” (Rz 10, 12), „tak nad umarłymi, jak i nad żywymi” (Rz 14, 9). Wśród wszystkich tytułów Chrystusa w wyznawaniu wiary pierwsze miejsce zajmuje „Kyrios” (Rz 10, 9)⁴⁶.

W przepowiadaniu Pawła przewyciężony został wszelki partykularyzm, w szczególności zaś żydowski. Apostoł w prowokujący sposób stawia wyzwanie Żydom przytaczając ich monoteistyczne wyznanie wiary: kto chce stawiać granice zbawczemu działaniu Boga, ten czyni z niego Boga Żydów, gdy tymczasem On jest Bogiem wszystkich ludzi, także pogan (Rz 3, 29n). Prowokacyjna wymowa tego tekstu ma swoje szczególne znaczenie, kiedy zwrócimy uwagę na modyfikację słów „Słuchaj Izraelu” (Pwt 6, 4), do których Paweł czyni aluzję. Zamiast „nasz Bóg”, spotykamy tu „Bóg Żydów”. Paweł nie podważa przywilejów Izraela, ale wyraźnie odrzuca jego roszczenia partykularystyczne, godzące w uniwersalizm Ewangelii⁴⁷.

Tę uniwersalistyczną wizję zbawienia całej ludzkości zauważyć można również w antytezie Adama i Chrystusa w Rz 5, 1 2-19: „(...) jak przestępstwo jednego sprowadziło na wszystkich ludzi wyrok potępiający, tak czyn sprawiedliwy Jednego sprowadza na wszystkich ludzi usprawiedliwienie dające życie” (Rz 5, 18). Uniwersalizm zbawienia odpowiada bowiem uniwersalizmowi stworzenia⁴⁸.

Już na samym początku Listu do Rzymian Paweł podkreśla uniwersalizm zbawienia. W Jezusie nie tylko widzi Mesjasza Żydów, ze względu na Jego ziemskie urodzenie, lecz Zbawiciela wszystkich ludzi, przez Jego wyniesienie do chwały niebieskiej. To

⁴² Tamże, s. 34.

⁴³ Tamże, s. 41 i s. 44.

⁴⁴ J. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, s. 58.

⁴⁵ Tamże, s. 180.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Tamże, s. 181.

⁴⁸ Tamże, s. 181n.

wyniesienie udziału Jezusowi zbawczą potęgę, która przekracza granice rasy i rozciąga się na całe stworzenie (Rz 1, 3-4)⁴⁹.

Paweł, pisząc do byłych pogan, mówi, że istnieje tylko jeden Bóg i jeden Pan (Rz 8, 4n). Teraz dzięki wierze wszyscy mają jednakowy dostęp do Niego. Nie jest On już jedynie Bogiem Izraela (Rz 3, 29). Powszechne dzieło stworzenia i odkupienia pochodzi od Jednego Boga⁵⁰.

Przekonanie o powszechności dokonanego przez Chrystusa dzieła odkupienia Paweł czerpie przede wszystkim ze stałego obcowania z Pismem Świętym. Czytając ST natrafia na wypowiedzi obrazujące stosunek Izraela do ludów pogańskich, ukazujące Izraela jako naród wybrany, ale również na zakorzenienie w tym narodzie idei powszechnego zbawienia⁵¹.

W czasach działalności apostołskiej św. Pawła, świat dzielił się – z jednej strony – na ludzi wolnych i niewolników, a z drugiej strony – na tych, którym dane zostało objawienie i na tych, którzy byli go pozbawieni, tj. pogan. Paweł dostrzegał ten podział, starając się weń wnieść jedność wyższego rodzaju, jedność nadprzyrodzoną. Według niego, Ewangelia „jest bowiem mocą Bożą, ku zbawieniu dla każdego wierzącego, najpierw dla Żyda, potem dla Greka”, tj. dla poganina (Rz 1, 16). Na podobną myśl natrafiamy w Rz 2, 9n: „Ucisk i utrapienie spadnie na każdego człowieka, który dopuszcza się zła, najpierw na Żyda, a potem na Greka. Chwała zaś, cześć i pokój spotka każdego, kto czyni dobrze – najpierw Żyda, a potem Greka” (por. też Rz 3, 9; 10, 12). Mając na uwadze uprzywilejowany religijny status Izraela, jak referuje autor Dz, Paweł najpierw usiłował ewangelizować Żydów: „Należało głosić słowo Boże najpierw wam. Skoro jednak odrzucacie je i sami uznajecie się za niegodnych życia wiecznego, zwracamy się do pogan” (Dz 13, 46). Uzyskują oni zbawienie w miarę uczestnictwa w przywilejach narodu wybranego. W 11 rozdziale Listu do Rzymian Paweł nie waha się porównać Izraela do odciętych gałęzi, w miejsce których wszczepiono dziką oliwkę symbolizującą nawróconych z pogaństwa (Rz 11, 17n)⁵².

W rzeczywistości tak Żydzi, jak i poganie, będąc grzesznikami, mogą osiągnąć usprawiedliwienie jedynie dzięki miłosierdziu Bożemu. Ten sposób usprawiedliwienia wyklucza wszelki partykularyzm. Izraelici nie mogą wynosić się nad pogan. Jedni i drudzy dostępują usprawiedliwienia darmo, poprzez wiarę (Rz 3, 28-30)⁵³.

Ta nowa jakość niweluje wszelkie inne przeciwieństwa. List do Galatów, do którego zapewne nawiązuje autor Listu do Rzymian, mówi o chrzcie i jego skutkach w ten sposób: „Bo wy wszyscy, którzy zostaliście ochrzczeni w Chrystusie, przyoblekliście

⁴⁹ P. Lamarche, *Christ vivat. Essai sur la christologie du Nouveau Testament*, s. 47.

⁵⁰ P. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, s. 269.

⁵¹ Tamże, s. 182.

⁵² S. Lyonnet, *Etudes sur L'épître aux Romains*, Roma 1989, s. 5. Paweł zwykle najpierw udawał się do synagog, gdzie przychodziło wielu pogan. W jego działalności można jednak dostrzec stopniowy proces odchodzenia od synagogi, na korzyść ewangelizowania samych pogan. Ma to miejsce zwłaszcza w Kościele Efeskim, gdzie apostoł pozyskuje dla nowej religii coraz więcej wyznawców pochodzących z pogan. Pierwsza wyprawa misyjna obejmowała prawie wyłącznie Żydów i tereny na których znajdowali się już chrześcijanie. Od momentu, kiedy na czele wyprawy staje Paweł w miejsce Barnaby, apostoł będzie podążał na terytorium, gdzie jeszcze Ewangelia nie była głoszona. Zob. W. Rakocy, *Paweł apostoł Żydów i pogan*, s. 21-23.

⁵³ W. Rakocy, *Paweł apostoł Żydów i pogan*, s. 21-23; S. Lyonnet, *Etudes sur L'épître aux Romains*, s. 6-7.

się w Chrystusa. Nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani człowieka wolnego, nie ma już mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie” (Ga 3, 27n). Wszystkie różnice nie mają istotnego znaczenia, gdyż wszyscy mają tę samą naturę ludzką (Rdz 1, 27). W tych wierszach Paweł mocno podkreśla uniwersalizm wspólnoty chrześcijańskiej. Zespolenie wszystkich ochrzczonych jest tak wielkie, że zacierają się wszelkie różnice rasowe, społeczne, naturalne – wynikające z różnorodności płci⁵⁴. Wszyscy zostali poddani nieposłuszeństwu i wszyscy zgrzeszyli, tak Żydzi, jak i poganie, gdyż Bóg wszystkim chciał okazać swoje miłosierdzie (Rz 11, 32)⁵⁵.

Specyfiką Ewangelii Pawłowej jest to, że jest ona skierowana do wszystkich ludzi (zwrot: „Żydzi i Grecy” oznacza wszystkich ludzi)⁵⁶. Niewątpliwie niesie ona „zbawienie dla każdego wierzącego”. Wierzącym natomiast jest ten, który słucha Dobrej Nowiny (Rz 10, 14.16n) i jest jej posłuszny (por. Rz 2, 8; 6, 17; Flp 2, 12; 2 Tes 1, 8; 3, 14). Jak radykalnie jawi się uniwersalizm Ewangelii, wyjaśnia wyrażenie „najpierw dla Żyda, potem dla Greka”. Nie tylko więc Żyd jako człowiek narodu wybranego i przestrzegający Prawa, ale także Grek, tj. poganin może w wierze poprzez Ewangelię być zbawionym. Cały świat stoi pod zbawczą mocą Boga. Ewangelia w pierwszym rzędzie skierowana jest do Żydów, ze względu na specjalne obietnice powierzone ich ojcom. Jednak według nauki głoszonej przez Pawła – potomstwem Abrahama są wszyscy wierzący. Pawłowi została powierzona posługa głoszenia Ewangelii przede wszystkim wśród pogan (Rz 1, 5), chociaż zwykle swoją działalność ewangelizacyjną rozpoczął od Żydów. Z czasem doszedł do przekonania, że Izrael coraz bardziej zamykał się na Ewangelię. W Liście do Rzymian wyraża nadzieję, że skuteczność Ewangelii wśród pogan powinna się przyczynić do zbawienia Izraela (Rz 11, 13n.25n)⁵⁷.

6. Ewangelia w kontekście historii zbawienia

W rozumieniu Pawła Ewangelia stanowi część wielkiego planu zbawienia, objawionego przez Boga a uwieńczonego w jego Synu. Jest to ten sam Bóg, którego Szaweł – Paweł czcił jako Boga „przymierzy” (Rz 9, 4), a który teraz kontynuuje swoje dzieło w Jezusie Chrystusie⁵⁸.

Paweł w czasie wizji na drodze do Damaszku przekonał się, że to nie Prawo, lecz Mesjasz, Syn Boga nas usprawiedliwił. W Nim urzeczywistniły się obietnice dane Abrahamowi i jego potomstwu, które odnoszą się do wszystkich narodów⁵⁹. Paweł jest bowiem przekonany, że Bóg Izraela, jest również Bogiem i Ojcem naszego Pana Jezusa Chrystusa, który się w Nim objawił definitywnie⁶⁰.

Autor Dziejów Apostolskich, na przykładzie Pawła, pokazuje jak doszło do wypełnienia się Bożych planów o powszechności zbawienia, które jest przepowiadane

⁵⁴ E. Szymanek, *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu*, s. 337.

⁵⁵ S. Lyonnet, *Etudes sur L'epître aux Romains*, s. 13.

⁵⁶ G. Rafiński, *Dziesięć*, s. 46.

⁵⁷ J. Gnilka, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 35.

⁵⁸ A. Świderkówna, *Rozmowa o Biblii*, s. 176.

⁵⁹ Ch. Schönborn, *Rozwój chrystologii Nowego Testamentu*, s. 7 i s. 20.

⁶⁰ J. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, s. 259.

żydowskiej diasporze i poganom⁶¹ Paweł głosi mądrość, która nie ma nic wspólnego z mądrością tego świata. Polega ona na znajomości zbawczego planu Boga, istniejącego już przed wiekami, który urzeczywistnia się w czasie (1 Kor 2, 6-3, 4)⁶². Całą rzeczywistość apostoł rozumie w świetle historii zbawienia (2 Kor 1, 3-11). Nic nie dzieje się przypadkowo, ale wszystko toczy się zgodnie ze zbawczym planem Boga⁶³.

Ewangelia jest – jego zdaniem środkiem wybranym przez Boga, by prowadzić ludzi do zbawienia, narzędziem uwalniania ich od zła i dostąpienia wielkich dóbr. W Ewangelii, tj. w przyjęciu Chrystusa, dokonuje się dzieło zbawienia. Posługując się wyrażeniem, że sprawiedliwość objawia się w Ewangelii, zamierza powiedzieć, iż Bóg przez Ewangelię, tj. przez naukę, życie i czyny Chrystusa, wypełnia obietnice zbawienia dane Abrahamowi i prorokom. Zarówno Żydzi, jak i poganie mogą uniknąć Bożego gniewu i dostąpić zbawienia, jeśli przyjmą Ewangelię (Rz 3, 21-31)⁶⁴.

Objawienie sprawiedliwości Boga, które dokonuje się w Ewangelii przez wiarę, zostało już przewidziane w ST, jak wynika z historii Abrahama (Rz 4, 1-25). Ewangelia jest gwarancją objawienia zbawczej miłości Boga. Innymi słowy, zbawcza miłość Boga objawia się najbardziej w darze Syna i Ducha⁶⁵.

Boży plan wobec Izraela prezentuje Paweł przede wszystkim w rozdz. 9-11 Listu do Rzymian. Różne wydania Biblii nadają im znamienne tytuły: „Boży wybór Izraela”; „plan Boga wobec Żydów i pogan”; „odnowa Izraela nie zmienia planu Boga”; „plan Boży w historii”. W losie ludu izraelskiego do elementów istotnych należy przyszłość obietnic, trwałość planu zbawienia i wierność Bożego słowa.⁶⁶

Symboliczna sytuacja w Oz 1-2 (Rz 9, 25-29) jest prefigurą i zapowiedzią sytuacji pogan powołanych przez Boże miłosierdzie. Status dzieci Bożych, nadany łaskawie ludom pogańskim, wyraża prawdę, że podmiotem, beneficjentem jest nie tylko Izrael⁶⁷.

Wina Żydów polega na tym, że odrzucili Ewangelię, która jest jedynym środkiem zbawienia. Nie posłuchali Ewangelii (Rz 10, 1-21). Ich niewiara ma jednak charakter przejściowy. Izrael, dotychczas niewierny, nawróci się. Wejście Żydów do Królestwa Bożego domaga się całkowitego wypełnienia zbawczego planu Boga (Rz 11, 11-15). Ponieważ Żydzi pochodzą ze świętego korzenia patriarchów, są w jakiś sposób uprawnieni do otrzymania darów mesjańskich i wejścia do Kościoła⁶⁸. Podstawą zbawienia Izraela jest świętość jego przodków (Rz 11, 16-24). Ponieważ oni są święci, to i Izrael będzie święty⁶⁹.

Paweł pragnie wykazać, że odrzucenie Ewangelii przez znaczną część Izraela w imię większej wierności Przymierzu i Prawu nie świadczy o bezsilności Boga⁷⁰. To, że Izrael

⁶¹ W. Rakocy, *Paweł apostoł Żydów i pogan*, s. 30.

⁶² A. Paciorek, *Paweł Apostoł*, s. 98.

⁶³ Tamże, s. 116.

⁶⁴ Tamże, s. 195.

⁶⁵ Tamże, s. 198.

⁶⁶ J.N. Aletti, *List do Rzymian*, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, Warszawa 2000, s. 1445.

⁶⁷ Tamże, s. 1448.

⁶⁸ A. Paciorek, *Paweł Apostoł*, s. 202.

⁶⁹ G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych. Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła*, red. J. Frankowski, Warszawa 1997, s. 358.

⁷⁰ J.N. Aletti, *List do Rzymian*, s. 1449.

nie przyjął i nie uznał Mesjasza, nie oznacza załamania się planu Bożego. Tajemnica Izraela jest kluczem do interpretacji historii zbawienia⁷¹.

Nie przyjęcie Ewangelii przez Żydów pozostanie tajemnicą znaną tylko Bogu. Taki wniosek wyprowadza się na podstawie przypowieści o siewcy, gdzie w wyjaśnieniu czytamy: „Wam dano poznać tajemnice królestwa niebieskiego, im zaś nie dano” (Mt 13, 11). Chociaż Żydzi nie przyjęli Ewangelii, to jednak w dalszym ciągu nie przestają służyć jedynemu Bogu⁷².

Odstępstwo większości Izraela nie przekreśla planów Bożych. Niektórzy przecież z nich okazali się wierni. Izrael nie osiągnął usprawiedliwienia, bo szukał go w oparciu o Prawo, a nie o wiarę. Wina Izraela jest więc związana z tajemnicą planów Bożych (Rz 9-11). Te plany wobec Izraela odsłania Paweł w Rz 11, 1-32. Bóg nie odrzucił swego ludu całkowicie (11, 1) gdyż istnieje jeszcze Reszta (Rz 11, 2-10). Zatwardziałość Żydów przyczyniła się do nawrócenia pogan (Rz 11, 11-15), korzeń w dalszym ciągu pozostaje święty, a gałęzie mogą się odrodzić (Rz 11, 16-24); Bóg zbawi wszystkich zarówno Żydów, jak i pogan (11, 25-32).⁷³

Paweł argumentuje, że Bóg, który wybiera synów obietnicy z pominięciem prawowitych jej dziedziców, nie bierze pod uwagę ich dobrych lub złych uczynków. To zależy od woli Boga. Udziela On łaski komu chce (Rz 9, 14-23). Odrzucenie Ewangelii przez większość Izraelitów nie stanowi niespodzianki w planach Bożych, przyjęcie zaś tejże Ewangelii przez pogan nie oznacza zmiany ich kierunku. Izrael, zaś według ciała, nie jest odrzucony przez Boga. Ze względu na wiarę patriarchów jest w dalszym ciągu przedmiotem miłości Boga. Plan Boga jeszcze się nie wypełnił. Pełnia Królestwa dopiero nadejdzie⁷⁴.

Paweł naświetla sytuację Żydów i pogan paradoksalnie. Izrael, chociaż zabiegał o usprawiedliwienie, nie uzyskał go na podstawie Prawa. Paganie zaś, chociaż nie zabiegali o nie, osiągnęli je z wiary (Rz 9, 30-10,3). Oznacza to, że droga do usprawiedliwienia w wierze jest otwarta dla każdego człowieka, niezależnie od tego czy jest Żydem lub Grekiem (Rz 10, 4-19)⁷⁵.

Ponieważ człowiek nie może uzyskać usprawiedliwienia na mocy Prawa, stąd Paweł głosi zasadę, że osiąga on prawość, czyli „staje się sprawiedliwy” wobec Boga i ludzi jedynie wtedy, kiedy wierzy, że Jezus przez swoją śmierć i zmartwychwstanie wyjednał mu zbawienie. Tego rodzaju teza stanowiła dla Żydów prowokację. Nie mogli tego pojąć, aby Bóg za pośrednictwem ukrzyżowanego Jezusa, i to poza Prawem, mógł dokonać zbawienia⁷⁶.

Paweł, pisząc o przywilejach Izraela, nie kryje swego smutku, że mimo nich Izrael pozostaje „pod klątwą”⁷⁷. W obliczu niewierności narodu i jego odrzucenia Ewangelii apostoł odczuwa wielki ból. Gotów jest nawet zaakceptować własne odrzucenie, byleby tylko jego rodacy mogli dostąpić ocalenia. Wszak Izrael powinien mieć ku temu jak naj-

⁷¹ G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian)*, s. 347.

⁷² Tamże, s. 348.

⁷³ Tamże, s. 349-350.

⁷⁴ Tamże, s. 152-153.

⁷⁵ Tamże, s. 153 i s. 155.

⁷⁶ A. Paciorek, dz. cyt., s. 206.

⁷⁷ G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian)*, s. 351

lepsze predyspozycje. Mając w pamięci nielicznych Żydów, którzy przyjęli Ewangelię, odwołuje on się do początków Izraela, stwierdzając, że nie zawsze tak było, iż „wszyscy, którzy pochodzili od Izraela byli rzeczywiście Izraelitami”, ale ci, których wybrał Bóg. W grę nie wchodzi zatem związek naturalnego pokrewieństwa, ale wybór przykładu Abrahama (Rz 9, 7-8). Jeszcze bardziej ten Boży wybór uwidacznia się na przykładzie Jakuba. Bóg wybiera sobie młodszego syna Rebeki. Jest to po ludzku niezrozumiale. Czyżby Bóg był niesprawiedliwy? Paweł przeciwstawia się jednak takiemu przypuszczeniu (por. Rz 9, 15-18)⁷⁸.

Powołującym jest zawsze Bóg. Powołuje On, ponieważ kocha (Rz 9, 6-29). Obecna sytuacja Żydów nie tylko jest skutkiem konieczności czy przypadku, ale dziełem samego Bożego działania. Cytat z Wj 33, 19 w Rz 9, 15 zapowiada miłosierdzie w Rz 9, 23-24 wyjaśniając, że w planie Bożym nie ma miejsca na przypadek lub pomyłkę. Od Boga zależy wybór, niepowołanie jest tylko tymczasowe⁷⁹.

Paweł wskazuje na ograniczony charakter wyboru, wprowadzając rozróżnienie między potomkami Izraela a Izraelem jako grupą wybranych. Ten wybór istnieje od początku. Przynależność do ludu wybranego nie można ograniczać do potomstwa cielesnego. Paweł, bardziej niż jemu współcześni Żydzi, podkreśla całkowitą dobrowolność i darmowość wyboru. Decyzja zależy wyłącznie od Boga a nie od ludzkiej odpowiedzi. Taki punkt spojrzenia pozwala Apostołowi, połączyć wybór i powołanie, i odnieść je do pogan, którym łaska Boża została objawiona i udzielona przez Ewangelię. Brak wybrania nie musi być decyzją Bożą na wieczność i można je zrozumieć jako odejście od miłosiernego planu Bożego⁸⁰.

ST nie tylko zawiera apoteozę wybrania Izraela, narodu szczególnie umiłowanego, ale też dokonuje „krytycznej oceny” podstaw jego dumy. Motywem wybrania Izraela nie była jego doskonałość, ale wyłącznie miłość Boga. Argumentacja Pawła w Rz rozdz. 9 mieści się właśnie w ramach takiej logiki⁸¹. Według ST Izrael jest wybrany jako świadek Boga wobec pogan (por. Iz 41, 14; 42, 24-25). Bóg nie umiłował Izraela na „przekór” poganom (Am 9, 7). Misja, jaką Izrael został on przez Boga obdarzony, doprowadzi do nawrócenia pogan (Ml 1, 10-12; Iz 19, 16-25; 25, 6-10). Jakkolwiek cały Izrael został powołany przez Boga, to stopniowo dojrzewała myśl, że wybranie dotyczyło przede wszystkim „Reszty”, która pozostanie wierna Bogu⁸². W innych miejscach Listu do Rzymian, ale również i w innych listach, sposób wyboru odnosi się do chrześcijan pochodzenia żydowskiego i pogańskiego, natomiast w rozdz. 9-11 odnosi się do części Izraela, nazywanej „Resztą” (11, 5)⁸³.

W Rz 9, 15-18 stwierdza Paweł, że gniew Boży pojawia zgodnie ze zbawczym planem Boga. Zatwardziałość faraona przyczyniła się do wybawienia Izraela. Ci, którzy żyli z dala od Boga, znaleźli się w Jego bliskości, a ci, którzy zabiegali o bliskość Boga, stali się dalecy. Paweł daje na to odpowiedź, cytując Iz 28, 16 i 8, 14. Kamieniem obraży i zgorzenia stał się ukrzyżowany i zmartwychwstały Jezus. On drogą zbawienia dla

⁷⁸ A. Paciorek, *Paweł Apostoł*, s. 211-212.

⁷⁹ J.N. Aletti, *List do Rzymian*, s. 1446-1447.

⁸⁰ Tamże, s. 1449.

⁸¹ G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian)*, s. 347.

⁸² Tamże.

⁸³ J.N. Aletti, *List do Rzymian*, s. 1448.

wszystkich bez wyjątku. Żydzi jednak nie chcieli tego uznać, pokładając całą ufność w Prawie. Stąd Izrael potknął się o „kamień obrazy” i poszedł własną drogą⁸⁴.

Gdy mowa jest o zatwardziałości, to nawet opór stworzeń został w kalkulowany w planie Bożym; nie stoi on na przeszkodzie, by został definitywnie zrealizowany a wolność ludzka na zawsze miała swoje miejsce w odwiecznym planie Bożym⁸⁵.

Nawiązując do Iz 52, 2, apostoł stwierdza, że nie zabrakło zwiastunów Dobrej Nowiny. Suponuje to wiersz 15 i 16 (Rz 10). Miejsce to jest często odnoszone w tradycji rabinackiej do czasów mesjańskich. Izrael faktycznie otrzymał Ewangelię od posłańców Bożych. Ewangelia i posłańcy Boży przyszedli do Izraela⁸⁶. Dlaczego Żydzi, którzy ją słyszeli, nie przyjęli jej? Zdaniem Pawła powodem była „zawiść” wobec innych narodów, to, że Bóg pochylił się nad tymi, którzy Go nie szukali, tj. nad grzesznikami i zagubionymi. Ostatecznie odmowa Izraela w stosunku do Ewangelii pozostaje tajemnicą. Bóg jednak nie odrzucił zupełnie Izraela (Rz 11, 1-10; 9, 6.27nn; Rz 6, 17; Flp 2, 12). Większość Żydów pograżyła się w zatwardziałości, ponieważ nie potrafili dostrzec w Ofierze Jezusa Bożego miłosierdzia dla wszystkich. O tych, którzy nie byli posłuszni Ewangelii, zostało powiedziane w Rz 10, 3, że usprawiedliwieniu Boga nie podporządkowali się. W Ewangelii objawia się sprawiedliwość Boża, której należy dać posłuch, aby być zbawionym. Ale w tym względzie większość Izraela zawiodła, gdyż nie wszyscy byli posłuszni Ewangelii. To nawet zostało już napisane u Iz 53, 1⁸⁷. Potknięcie się Izraela było jednak zamierzone przez Boga, aby Ewangelia dotarła do narodów pogańskich. Ta Ewangelia dla pogan ma być równocześnie dla Żydów wyzwaniem. Izrael nadal ma być błogosławieństwem dla narodów. Jeśli zamknięcie się Izraela przyniosło tak wielkie błogosławieństwo, o ile bardziej będzie nim, jeśli Bóg dołączy pozostałą część Izraela. Na końcu czasów cały Izrael zostanie ocalony. Jak Bóg okazał swą łaskę poganom, podobnie uczyni z Izraelem. Żydzi powinni zrozumieć, że zbawienie jest wyłącznie łaską Boga⁸⁸.

Izrael, który zawinił, odznacza się przecież „gorliwością Bożą” (Rz 10, 2) i kocha Boga. Upadek jego nie jest ostateczny, ale przejściowy (Rz 11, 5). Bóg może Żydów znowu odrodzić (Rz 11, 23). Izrael ze względu na swoich przodków, jest nadal umiłowany przez Boga (Rz 11, 28). Ich upadek umożliwił powołanie pogan i będzie trwał tak długo, aż Ewangelia dotrze do wszystkich pogan⁸⁹.

Paweł dowodzi w Rz 11, że cały Izrael nie zostanie odrzucony. Niewierność objęła tylko jego część (Rz 11, 2-10). Nie upadła ona całkowicie, ale się tylko potknęła, aby pobudzić do współzawodnictwa pogan (Rz 11, 11-15). Jej zbawienie będzie tak spektakularne, że można je porównać do powstania ze śmierci do życia. Cały Izrael będzie kiedyś zbawiony (Rz 11, 26)⁹⁰.

Wersety Rz 11, 25-32 informują o losie i przyczynach tymczasowego odrzucenia Izraela. W kwestii zbawienia nie można wykluczyć żadnej z grup – ani Izraela, ani pogan – ponieważ przyszłość jednej grupy wiąże się z przyszłością drugiej. Paganie

⁸⁴ A. Paciorek, *Paweł Apostoł*, s. 316-317.

⁸⁵ J.N. Aletti, *List do Rzymian*, s. 1448.

⁸⁶ H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 316-317.

⁸⁷ Tamże, s. 317.

⁸⁸ A. Paciorek, *Paweł Apostoł*, s. 215-217.

⁸⁹ G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian)*, s. 356.

⁹⁰ Tamże, s. 357-358.

poznali Ewangelię w rezultacie odstępstwa Izraela. W 11 rozdz. zauważa się bezpośredni związek wiary pogan z niewiarą Izraela⁹¹. Na obrazie drzewa Paweł buduje przenośnię, która stanowi ostrzeżenie dla pogan (Rz 11, 17-24). Muszą oni mieć świadomość, że są tylko gałęziami wszczepionymi w miejsce odciętych gałęzi. Wszczepione gałęzie czerpią życie z tych samych soków, co gałęzie odcięte. Dlatego poganie nie mogą się wynosić ponad Żydów (por. Rz 11, 17-18). Teraz większość Izraela jest niewierna, ale i poganie w przeszłości przeżywali okres niewierności. Jeśli zostali oni objęci miłosierdziem, to tym bardziej godni miłosierdzia Żydzi⁹².

Odcięcie Izraela nastąpiło z powodu niewiary; „wszczepienie” pogan z powodu wiary. Nawróceni poganie powinni trwać „w bojaźni”, aby i oni nie zostali odcięci. Natomiast Izraelici, jeśli nie będą trwać w niewierze, zostaną ponownie wszczepieni (por. Rz 11, 17-24). Według spekulacji apokaliptycznych, gdy określona liczba pogan osiągnie znaną Bogu swą „pełnię”, wtedy cały Izrael będzie zbawiony (Rz 11, 26, por. Iz 59, 20-21 i 27, 9). Bóg poddał wszystkich pod moc nieposłuszeństwa, aby wszystkim okazać swe miłosierdzie. Historia zbawienia jeszcze nie dobiegła końca⁹³.

Historiozbawczy sens Ewangelii głoszonej przez Pawła uwidacznia się głównie we fragmencie Rz 3, 21-26. Występujące w 21 wierszu słowo *nyni* lub *nyn* może mieć znaczenie „logiczne” lub „czasowe”. To drugie znaczenie częściej pojawia się u św. Pawła i ma wyraźne znaczenie historiozbawcze⁹⁴.

Określa ono, w przeciwieństwie do wcześniejszych i późniejszych wydarzeń (Rz 15, 25), obecną rzeczywistość. Bóg wchodzi w historię w sposób definitywny i absolutny. Myśl ta przejawia się także w innych miejscach NT, jak na przykład w Hbr 1, 1. W eschatologicznym kontekście Rz 3,21 przedstawia Paweł opis nowej sytuacji zaistniałej dzięki wydarzeniu Chrystusa. W przeszłości bowiem królowało Prawo (por. Rz 7, 6). Urzeczywistnia się nowy porządek, który powinien uzewnętrznić się w uczynkach ochrzczonych (Rz 6, 22; Ef 2, 13; Kol 3, 8)⁹⁵.

Obecny eon (por. 2 Kor 6, 2) zrywa z poprzednimi czasami (por. Rz 3, 26; 8, 18; 11, 5; 2 Kor 8, 14). W ten sposób na przykład należy rozumieć *nyn* w 1 Kor 15, 20; 2 Kor 6, 2; zob. też Ef 3, 5.10; Kol 1, 22.26; 2 Tes 6; Rz 16, 26. Owo „teraz” można też rozumieć jako zjawisko włączenia się wierzących w „teraźniejszy czas” (np. Rz 6, 21.22; 7, 6; 8, 1). W związku z tym innego znaczenia nabierają takie wyrażenia jak: „pełnia czasów” (Ga 4, 4), „nowe stworzenie” (2 Kor 5, 17) czy też „kres czasów” (1 Kor 10, 11)⁹⁶.

Sprawiedliwość, w przeciwieństwie do ST, ma tu znaczenie przełomowe. W tekstach starotestamentalnych można już zauważyć pewien rozwój tego terminu. Sprawiedliwość jawi się już jako zbawcze działanie Jahwe wobec swego narodu pozostającego w wierności Przymierzu, które u Deutero-Izajasza nabiera sensu eschatologicznego i uniwersalnego. U Pawła zaś ma charakter typowo chrystologiczny⁹⁷.

Sprawiedliwość działa niezależnie od Prawa, od pełnienia jego nakazów

⁹¹ J.N. Aletti, *List do Rzymian*, s. 1453-1454.

⁹² G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian)*, s. 358-359.

⁹³ Tamże, s. 359.

⁹⁴ H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 103.

⁹⁵ *Nyni*, w: EWNT Bd. 2, s. 1180-1181.

⁹⁶ H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 103.

⁹⁷ Tamże, s. 104.

(Rz 3, 28; 4, 6; Ga 2, 16; 3, 5). Prawo, po ukazaniu się sprawiedliwości, straciło moc swego oddziaływania zbawczego. Sprawiedliwość ta została już zapowiedziana i poświadczona przez „Prawo i Proroków”. Ma więc ścisły związek z historią Izraela. Doszła ona teraz w pełni do głosu w Jezusie Chrystusie i jest głoszona w Ewangelii⁹⁸.

Specyfiką sprawiedliwości Bożej jest sposób uczestnictwa w niej. Uczestniczy się w niej poprzez wiarę w Jezusa Chrystusa (por. Rz 3, 26; Ga 3, 14.20; Flp 3, 9; Ef 3, 17). Sprawiedliwość ta dostępna jest dla wszystkich wierzących⁹⁹. Usprawiedliwienie dokonuje się więc wyłącznie w wierze w Jezusa Chrystusa. Wiara natomiast jest pełną odpowiedzią na zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa, całkowitym zawierzeniem. Największą więź jest oddana przez zwrot: „w Chrystusie”. Usprawiedliwienie jest darem łaski (Rz 3, 24). Dzięki niej nawiązuje człowiek żywy kontakt z Bogiem. Bez łaski człowiek nie mógłby się uwolnić od grzechu ani się zbawić. Żydzi, jak i poganie, usprawiedliwienia dostępują dzięki odkupieńczej śmierci i męce Jezusa Chrystusa (Rz 24; por. też Kol 1, 14; Ef 1, 7; Hbr 9, 15)¹⁰⁰.

W perykopie Rz 3, 21-26. pojawiają się w najważniejsze wątki Pawłowej Ewangelii o Jezusie Chrystusie¹⁰¹. Jej właściwa egzegeza prowadzi konsekwentnie do zrozumienia teologicznej treści całego listu, a nawet w pewnej mierze całej teologii Pawła. Wysuwa się w niej na czoło myśl, że poprzez śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa dokonała się zasadnicza zmiana w Bożej ekonomii zbawienia. Kończy się bowiem stary porządek, a rozpoczyna nowy¹⁰².

Już pierwsze słowa tej perykopy zdecydowanie odcinają się od sytuacji opisanej wcześniej¹⁰³. Zwrot „teraz zaś – *nyni de* (w. 21) nie tylko wskazuje na charakter antyteyczny, lecz także na początek nowej ery – czas eschatologiczny w porównaniu z minioną epoką Prawa (por. Rz 3, 26; 5, 9.11; 6, 22; 7, 6; 8, 1.18; 11, 5.30.31 itd.)¹⁰⁴. Wyrażenie *nyni de* ma wyraźny sens historiozbawczy¹⁰⁵.

Bóg wkracza definitywnie w historię. Myśl ta pojawia się również w innych tekstach NT. Jako przykład można podać pierwsze zdanie Hbr, gdzie owa nowość i absolutna inność mocno została podkreślona poprzez użycie zwrotu *palai* (niegdyś) i *ep'eschatou ton hemeron touton* (na koniec tych dni)¹⁰⁶.

W przeciwieństwie do ekonomii Prawa (ekonomia gniewu), w Ewangelii objawia się sprawiedliwość Boża poświadczona przez „Prawo i Proroków”. Już w Rz 1, 2 autor posługuje się podobnym sformułowaniem, wyrażając się, że Bóg zapowiedział Ewangelie

⁹⁸ Tamże, s. 105.

⁹⁹ Tamże.

¹⁰⁰ H. Langkammer, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. List do Rzymian. Tłumaczenie – wstęp i komentarz*, Lublin 1999, s. 51-52.

¹⁰¹ S. Bielecki, *Dar usprawiedliwienia i przyjęcie go według Rz 3,21-26*, w: *Słowo Twoje jest prawdą. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Stanisława Mędali CM w 65. rocznicę urodzin*, opr. W. Chrostowski, Warszawa 2000, s. 35.

¹⁰² K. Romaniuk, *List do Rzymian*, s. 116. Zdaniem niektórych egzegetów we fragmencie 3,21-26 mamy do czynienia z przedpawłową tradycją o usprawiedliwieniu, do której Paweł dorzucił pewne elementy teologii własnej.

¹⁰³ G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian)*, s. 324.

¹⁰⁴ K. Romaniuk, *List do Rzymian*, s. 116.

¹⁰⁵ S. Bielecki, *Dar usprawiedliwienia i przyjęcie go według Rz 3,21-26*, s. 36.

¹⁰⁶ H. Langkammer, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. List do Rzymian*, s. 51.

przez swych proroków w Pismach świętych. W ten sposób podkreśla jedność historii zbawienia. ST uważany jest jako przygotowanie do ujawnienia się Bożej sprawiedliwości. Przytoczona historia Abrahama w Rz 4, 1-25 potwierdza doktrynę o sprawiedliwości Bożej. Ponadto autor podkreśla aktualność tego świadectwa: „A to, że poczytano mu, zostało napisane nie ze względu na niego samego, ale i ze względu na nas, jako że będzie poczytane i nam, którzy wierzymy w tego, co wskrzesił z martwych Jezusa, Pana naszego” (4, 23-24; por. też 2, 4). Wszystkie te sformułowania wskazują na zbawczy plan Boży, który został w pełni zrealizowany w Jezusie Chrystusie¹⁰⁷.

Czas przeszły dokonany w opisie ukazania się sprawiedliwości wskazuje, że objawiona w przeszłości swymi skutkami sięga ona obecnych czasów i trwać będzie na wieki. Sprawiedliwość w tym wypadku oznacza konkretne działanie Boże, zbawczy czyn Ojca w Jezusie Chrystusie¹⁰⁸.

„Wszyscy zgrzeszyli i pozbawieni są chwały Bożej” (Rz 3, 23). Początkiem wyjścia dla zbawczego działania Bożego jest sytuacja grzechu, która odbiera człowiekowi jego godność i pozbawia go chwały Bożej¹⁰⁹.

Dzieło odkupienia Chrystusa ukazuje człowiekowi nie tylko potęgę Boga, ale i odradzającą miłość Ewangelii, która umożliwia mu poznanie Jezusa. Dzieło odkupienia rozszerza coraz bardziej objawienie się chwały Bożej (por. 2 Kor 2, 8-18); 4, 3-6; Kol 1, 25-29). Odkupienie dokonuje się nie wtedy, kiedy ludzie składają ofiary, ale kiedy Syn Boży składa ofiarę z siebie na krzyżu (Rz 3, 24b)¹¹⁰.

Sprawiedliwość Boża, która realizuje dzieło odkupienia w Chrystusie, daje się poznać w cierpliwym znoszeniu ludzkich grzechów. Na aspekt cierpliwości Bożej wskazuje wyrażenie: *en te anoche tou Theou*. Termin *anoche* oznacza m.in. wyrozumiałość i powstrzymanie się od wymierzania kary. Ta wyrozumiałość Boża nie jest czasowo nieograniczona. Domaga się bowiem nawrócenia ze strony człowieka. Sprawiedliwość Boża, która ma swe źródło w dziele odkupienia, ujawnia się w wielkodusznym tolerowaniu grzechów, przez zawieszenie do pewnego czasu konsekwencji, jakie z nich wypływają. Jest to wyraz dobroci i wierności Boga swym zbawczym planom względem człowieka¹¹¹.

Dzięki głoszeniu Ewangelii jawi się szansa urzeczywistniania w pełni sprawiedliwości Bożej. Człowiek natomiast musi podjąć odpowiednią decyzję. Jeśli w Rz 3, 25 akcent spoczywał na sprawiedliwości Bożej jako przymiocie Boga, to w 3, 26 sprawiedliwość jawi się jako dar Boży. Bóg sprawiedliwy jest święty i wierny swym obietnicom, gdyż usprawiedliwia wierzących w Jezusa Chrystusa¹¹².

Po śmierci na krzyżu i zmartwychwstaniu Jezusa nadal przypisuje się uczynom prawa wartość zbawczą, uznając je za konkurencyjne w stosunku do Jezusa i jego roli w dziele zbawienia¹¹³.

¹⁰⁷ S. Bielecki, *Dar usprawiedliwienia i przyjęcie go według Rz 3,21-26*, s. 36 i s. 38.

¹⁰⁸ K. Romaniuk, *List do Rzymian*, s. 116.

¹⁰⁹ S. Bielecki, *Dar usprawiedliwienia i przyjęcie go według Rz 3,21-26*, s. 43. Bibliści zastanawiają się, co znaczy być pozbawionym chwały Bożej? Czy chodzi tu o Boga samego, Jego obecność, wyższą jakość stworzenia Bożego czy też o uczestnictwo człowieka w Bogu, jakie posiadał przed popełnieniem grzechu pierworodnego.

¹¹⁰ Tamże, s. 47.

¹¹¹ Tamże, s. 54-55.

¹¹² Tamże, s. 56-57.

¹¹³ A. Gieniusz, *Identity markers czy solus Christus – o co toczy się bój w Pawłowej nauce o usprawie-*

W odniesieniu do życia chrześcijanina, we wszystkich jego aspektach, apostoł prezentuje Chrystusa jako punkt wyjścia swej soteriologii w 1 Kor 1, 30: „Przez Niego bowiem jesteście w Chrystusie Jezusie, który stał się dla nas mądrością od Boga i sprawiedliwością, i uświęceniem, i odkupieniem”. Użycie w tym miejscu terminów abstrakcyjnych, zamiast konkretnych, wskazuje na uniwersalny i definitywny charakter Chrystusowego pośrednictwa. Nie ma bowiem jakiejś innej sprawiedliwości uświęcenia, która nie pochodziłaby od Chrystusa. W ukrzyżowanym i tylko w Nim Bóg dał wszystko, co jest potrzebne do zbawienia¹¹⁴.

ZAKOŃCZENIE

Częstotliwość, z jaką występuje termin *euaggelion* w Listach Pawłowych, świadczy o tym, że jest ulubionym słowem Apostoła i ma dla niego ogromne znaczenie.

Pojęcie Ewangelii, jako „dobrej nowiny o Chrystusie”, zostało w znacznym stopniu rozwinięte przez św. Pawła. Można zatem mówić o „Ewangelii Pawłowej”, ponieważ Apostoł przedstawia w niej własne doświadczenie o Chrystusie. Spotkać można u niego takie wyrażenia, jak: „moja Ewangelia” (Rz 2, 16), „Ewangelia, którą głoszę” (Ga 2, 2), „nasza Ewangelia” (1 Tes 1, 5). Ewangelia, którą Paweł głosi, już dawno została zapowiedziana przez proroków ST (Dz 3, 18).

Ponieważ autorem Ewangelii jest sam Bóg, a jej głównym przedmiotem Syn Boży, stąd Paweł nazywa ją „Ewangelią Bożą”. Dla niego jest ona również „mocą Bożą”, bo w niej w szczególny sposób „objawia się sprawiedliwość Boża” przynosząca zbawienie wszystkim wierzącym.

W centrum Ewangelii Pawłowej stoi Jezus Chrystus, Jego męka i zmartwychwstanie (Rz 1, 1-5; 1 Kor 15, 1-40). Wokół Chrystusa koncentruje się nauka głoszona przez Apostoła, jak również cała jego działalność. Całe jego życie w Nim się wyjaśnia. Dla niego Ewangelią jest Jezus Chrystus.

Tytuł *Christos* jest najczęściej spotykanym terminem w Listach św. Pawła. Być może chodzi tutaj o ukazanie Ewangelii w kontekście planu Bożego. Paweł chciał zapewne wykazać, że wszystkie obietnice mesjańskie zostały zrealizowane w Chrystusie. Bardzo ważnym tytułem na określenie Jezusa, zwłaszcza zmartwychwstałego, jest *Kyrios* („Pan”). Greckie pojęcie *Kyrios* zawiera bowiem w sobie ideę mocy i władztwa. Określenie „Syn Boży” rzadziej występuje w jego pismach. Przypuszcza się, że w gminach hellenistycznych tytuł „Pan”, bardziej się przyjął i lepiej był rozumiany. Nie ulega wątpliwości, że według tekstów Pawłowych, Jezus jest prawdziwym Bogiem na równi z Jahwe ST.

Ewangelię Pawłową cechuje uniwersalizm. Jest to Ewangelia przeznaczona dla wszystkich, tak dla pogan, jak i dla Żydów. Cały bowiem świat stoi pod zbawczą mocą Bożą.

I wreszcie jest to Ewangelia głoszona w kontekście historii zbawienia. W koncepcji Pawła, stanowi ona część wielkiego planu Bożego objawionego przez Boga a zrealizowanego w jego Synu. Plan ten w szczególny sposób jawi się w Liście do Rzymian w rozdziałach 3 i 9-11.

dliwieniu przez wiarę?, w: *Duch i oblubienica mówią: „przyjdź”*. Księga pamiątkowa dla Ojca Profesora Augustyna Jankowskiego OSB w 85. rocznicę urodzin, opr. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 127.

¹¹⁴ Tamże, s. 128.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Häufigkeit, mit der der Begriff *euaggelion* in den paulinischen Briefen verwendet wird, weist darufhin, dass er zu den beliebtesten Worten von Paulus gehört und von einer grossen Bedeutung für ihn ist. Der Titel *Christos* ist von Paulus sehr oft benutzt, um vielleicht das Evangelium im Kontext des Planes Gottes darzustellen. Zugleich durch den Begriff *Kyrios* will Paulus auf Jesus als den wahren Gott, der dem alttestamentlichen Jahwe gleicht, hinweisen. Das paulinische Evangelium hat einen universellen Charakter. Es ist für alle bestimmt, sowohl für Juden als auch für Heiden, weil es im Kontext der Heilsgeschichte verkündet wird.

BIBLIOGRAFIA

- Aletti J. N. – *List do Rzymian*, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, W. R. Farmer, Warszawa 2000.
- Balzquez R. – *Zmartwychwstał dla naszego usprawiedliwienia*, Com 5 (1985) nr 2.
- Balz H. Schneider G. – *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd, 22-3, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1980.
- Bielecki S. – *Dar usprawiedliwienia i przyjęcie go według Rz 3,21-26*, w: *Słowo Twoje jest prawdą. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Mędali CM w 65. rocznicę urodzin*, opr. W. Chrostowski, Warszawa 2000.
- Cerfaux L. – *Le Christ dans la théologie de saint Paul*, ed. 2, Paris 1954.
- Culmann O. – *Christologie des Neuen Testaments*, Aufl. 5, Tübingen 1975.
- Dąbrowski E. – *Listy do Koryntian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1965.
– *Encyklopedia biblijna*, red.: P. J. Achtemeier, Warszawa 1999.
- Fitzmyer J. A. – *List do Rzymian*, w: *Katolicki komentarz biblijny*, red. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, Warszawa 2001.
– *Teologia św. Pawła*, w: *Katolicki komentarz biblijny*.
- Gieniusz A. – *Identity markers czy solus Christus – o co toczy się bój w Pawłowej nauce o usprawiedliwieniu przez wiarę?*, w: *Duch i Oblubienica mówią „Przyjdź”*. Księga pamiątkowa dla Ojca Profesora Augustyna Jankowskiego OSB w 85. rocznicę urodzin, opr. W. Chrostowski, Warszawa 2001.

- Gnilka J. – *Paweł z Tarsu*, Kraków 2001.
– *Theologie des Neuen Testaments*, Freiburg – Basel – Wien 1994.
- Gomez M. G. – *El idioma del Nuevo Testamento*, ed. 2, Burgos 1971.
- Harasim J. – *Ewangelia św. Pawła*, Studia teol. B.D.Ł. 4 (1986).
- Jankowski A. – *Rozwój chrystologii Nowego Testamentu*, Kraków 2005.
- Kempiak R. – *Wiara w Jezusa Chrystusa na podstawie Listu św. Pawła do Galatów*, Kraków 1993.
- Lamarche P. – *Christ vivant. Essai sur la chrystologie du Nouveau*
- Langkammer H. – *Apostoł Paweł i jego dzieło*, Opole 2001.
– *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. List do Rzymian. Tłumaczenie – wstęp i komentarz*, Lublin 1999.
– *Teologia Nowego Testamentu*, cz. 2, Wrocław 1984.
- Lyonnet S. – *Etudes sur L'epître aux Romains*, Roma 1989.
- Łach J. – *Najstarsze wyznania wiary w Jezusa Chrystusa w NT (kilka uwag) w: Żywe jest słowo i skuteczne. Księga pamiątkowa dla Ks. Prof. Bernarda Wodeckiego SVD w 50. rocznicę święceń kapłańskich*, opr. W. Chrostowski, Warszawa 2001.
– „Okazał się Synem Bożym w mocy według Ducha uświęcenia przez zmartwychwstanie (Rz 1, 4), w: *Pan moim światłem. Księga pamiątkowa dla Ks. Prof. Jerzego Chmiela w 65. rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2000.
- Misztal L. – *Odnowienie i udzielenie pełni życia w Świętym Duchu Ojca i Chrystusa*, Kraków 2002.
- Outrepoint de G. – *Jésus dans les Evangiles et les Letres de saint Paul*, Paris 1973.
- Paciorek A. – *Paweł Apostoł. Pisma*, cz. 1, Tarnów 1995.
- Rafiński G. – *Drogi i bezdroża chrześcijańskiej „gnozy” (Pierwszy List św. Pawła do Koryntian). Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych. Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła*, red. J. Frankowski, Warszawa 1997.
- Rafiński G. – *Dziesięć Pawłowych błogosławieństw*, Pelplin 1999.

- Rakocy W.
Romaniuk K.
- Schlier H.
- Schönborn Ch.,
Świderkówna A.
- Szymanek E.
- Taylor V.
- Tomaszewski E.
- Widła B.
- Wojciechowski M.
- *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych. Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła*, red. J. Frankowski, Warszawa 1997.
- *Paweł apostoł Żydów i pogan*, Kraków 1997.
- *List do Rzymian. Wstęp - przekład z oryginału - komentarz*, Poznań-Warszawa 1978.
- *Sprawa Jezusa z Nazaretu*, Wrocław 1988.
- *Der Römerbrief*, Aufl 3, Freiburg - Basel - Wien 1987.
- *Bóg zesłał Syna swego*, Poznań 2002.
- *Rozmowy o Biblii, Nowy Testament*, Warszawa 2000.
- *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu*, Poznań 1990.
- *La personne du Christ dans Le Nouveau Testament*, Paris 1969.
- *Geneza tytułu Kyrios w Listach św. Pawła*, STV 8 (1970) nr 1.
- *Apostolska postawa św. Pawła jako dawanie świadectwa o Chrystusie*, STV 13 (1975) 2.
- *Chrystologia Nowego Testamentu. Podsumowanie*, w: *Duch i Oblubienica mówią: „Przyjdź”*. *Księga pamiątkowa dla Ojca Profesora Augustyna Jankowskiego OSB w 85. rocznicę urodzin*, opr. W. Chrostowski, Warszawa 2001.